

SADREDDİN KONEVİ

(1210 - 1274)

Prof. Dr. Şerafeddin GÖLCÜK

Ünlü Türk İslâm Düşünürü Sadreddin Konevi, Hicri 606 Milâdî 1210 tarihinde Malatya'da dünyaya gelmiştir. Babası İshâk, Anadolu Selçukluları nezdinde itibarlı ve yüksek bir mevkiye sahipti. Konevi, kendi hayatına dair bilgileri kısmen Nefehatü'l-İlâhiyye isimli eserinde anlatmaktadır. Ancak burada şu noktayı belirtmekte fayda vardır: Türkiye'de Sadreddin Konevi üzerine yapılan çalışmaların öncülüğünü İslâm Felsefesi Profesörü Nihat Keklik çekmektedir. Nihat Keklik, kütüphanelerden Konevi'nin eserlerini tarayarak, Konevi felsefesini ortaya koymaya çalışmıştır.

Sadreddin Konevi, babasının ölümünden sonra, devrin ünlü mütefekkeri Muhyiddin İbnü'l-Arabî'den dersler almış ve felsefesinin ana hatlarını çizerken bu âlimden istifade etmiştir.

Konevi, H 652 / M 1254 yılında Konya'ya gelmiş ve ölümüne kadar bu şehirde kalıp talebeler yetiştirdiği için Konya şehrine nisbetle Konevi diye meşhur olmuştur. Sadreddin Konevi Mevlânâ'nın ölümünden 1 yıl sonra Milâdî 1274 tarihinde vefat etmiş ve bugün kendi adını taşıyan bir mescidin avlusunda medfundur.

Sadreddin Konevi'nin, İ'cazü'l-Beyân, Miftah-ı Cem'ül-Gayb, en-Nefahatü'l-İlâhiyye, Tabsiratü'l-Müntehî ve Nasiruddin Tusî ile yaptıkları Mektuplaşmalar ve diğer bir takım eserleri, kütüphanelerde ilim adamlarının araştırma ve incelemelerini beklemektedir.

Aynı tarihlerde ve aynı şehirde yani Konya'da yaşamış olan meşhur mütefekker Mevlânâ Celâleddin Rûmî ile Sadreddin Konevi arasında yakın bir dostluğa şahit olmaktayız. Mevlânâ ve etrafındakilerin hayatını kaleme alan Ahmet Eflâki'nin Menâkibü'l-Arifin (Ariflerin Menkibeleri) adlı eserinde sık sık Mevlânâ - Konevi dostluğu anlatılmaktadır. Bu esere göre, Mevlânâ Celâleddin Rûmî ile Sadreddin Konevi arasında çok sık münasebetler olmuş, her iki düşünür birbirlerinin sohbetlerine iştirak etmişler, hem dinî ilimlerde hem

de diğer alanlarda karşılıklı olarak, birbirlerinden istifade etmişlerdir. Konevi, Mevlânâ'nın sohbetlerine katılan bazı kimselere hadisler hakkında Camiü'l-Hadis dersleri vermiştir. Yine sözü edilen bu eserde, her iki düşünür, birbirlerinin sözleri üzerine söz söylemedikleri, ve birbirlerine gayet samimi ve son derece mütevazî davrandıkları hususunda bir takım rivayetler anlatılmaktadır. Meselâ, bir defasında, Mevlânâ, Sadreddin Konevi'yi görmeye gitmiş, Konevi Mevlânâ'yı kendi seccadesinin baş köşesine oturtarak ona olan hürmetini göstermeye çalışmıştır.

Daha da önemlisi, Sadreddin Konevi, kendisinden 1 yıl önce vefat eden Mevlânâ'nın cenaze namazını kıldırması, Mevlânâ'nın vefatına çok ağlamış ve defninden sonra da türbesine 40 gün ziyaret için gidip-gelmiştir. Bütün bunlar devrin ilim-irfan saçan iki güzide âliminin birbirlerine ne kadar bağlı olduklarının birer delilidir.

Konevi'nin felsefi münakaşa sohbetleri oldukça heyecanlı ve zevkli geçerdi. Genellikle Cuma namazından sonra, devrin bütün bilginleri, fakirleri ve idarecileri, onun zâviyesine gelir ilmi sohbetlerine bilfiil iştirak ederlerdi. Konevi, ortaya bir mesele veya nükte atar, orada hazır bulunanlar onu halletmek için birbirleriyle münakaşaya girerler ve heyecanlı tartışmalar yaparlardı. Önce Sadreddin Konevi mesele üzerinde hiçbir şey konuşmaz sadece dinler ve sonunda kendisi meseleleri halleder ve münakaşalar nihayete ererdi.

Konevi, kendisinden önceki, İslâm filozoflarının ve özellikle İbn Sina'nın eserlerini okumuş ve sonradan onları eleştirmiştir. Ona göre İbn Sina, İslâm dünyasında dialektik (cedel) usulünün üstadıdır.

Sadreddin Konevi'nin felsefesinin odak noktasını 'Tanrı Mefhumu' oluşturmaktadır. Onun felsefi görüşlerinin ana motoflerini, Nasreddin Tusi ile yaptığı mektuplaşmalarda görmekteyiz. Konevi'nin usulü, ne tamamen filozofların takip ettiği akılcı yani rasyonalist bir yol ne de kelâmcıların yani devrin İslâm İlâhiyatçılarının takip ettiği nakilci-gelenekçi bir yoldur. Metodu, tamamen mistik (tasavvufî) bir metoddur.

Konevi'ye göre, Tanrı'nın hakikatini ancak Tanrı'nın kendisi bilir. Akıl O'nu kavrayamaz. Özü ve varlığı sonsuz olan Tanrı'yı sonlu olan insan akli bilip kavrayamaz ; ancak düşünebilir. Ancak şunu da belirtmek gerekir : Sadreddin Konevi, Tanrı'yı bilmede tasavvufî (mistik) bir yol tutmasına rağmen, hiçbir zaman felsefecilerin ve İslâm İlâhiyatçılarının görüşlerini dayandırdıkları akıl ve vahyi de dışarıda bırakmamıştır. Çünkü Ona göre dinî hükümler ancak

akılla bilinebilir ve herşeyin iki temel esası vardır : Akıl ve Din. İkisi birbirine bağlı birer nur ve ışıktır. Ancak akıl da bir sınırı vardır. Her şeyi doğru olarak kavrayamaz. Böylece Konevi, aklın sınırlarını çizmiş oluyor.

Sadreddin Konevi'ye göre, Allah, kainatı ve kainatta var olan herşeyi ilâhi bir rahmet ve sevgi ile yaratmıştır. İlâhi rahmet eseri olan bu evren, makro-kozmos yani büyük kâinat, insan ise mikro-kozmos yani küçük kâinattır.

Konevi'ye göre, insan, kâinat üzerinde yaratılan en mükemmel varlık olup, Allah ile kâinat arasındaki münasebetlerde bir kilit noktası hüviyetindedir. Kısacası, insan, kâinatın özeti ve Allah'ın yeryüzündeki vekilidir.

Ayrıca Konevi, insan kavramını da umumü insandan olgun insana kadar ele almaktadır. En mükemmel insan insan-ı kâmil olup olgun insandır. Çünkü, olgun insan, yeryüzünde Tanrı'ya dair en isabetli delildir. Olgun insan, kendi benliğini her türlü kötü hasletlerden ve sıfatlardan temizleyen insandır. Allah'ı bilme yollarından en önemlisi, benliği temizlemekle ve her türlü kötü huylardan vazgeçerek nefsi arındırmakla mümkündür.

Buraya kadar, Konevi'nin düşüncelerinden bazı kesitler vermeye çalıştık. Şüphesiz onun engin ve anlamlı düşüncelerini iki üç sayfaya özetlemek mümkün değildir. Bizce en önemli olan nokta, çağdaşı Mevlânâ ile birlikte hem Konya'ya hem de tüm insanlık âlemine ilim ve irfan damlalarını sunmuş olmalarıdır.

